

De Grieken betalen toch niet, tenzij het land wordt bezet

De Grieken nog verder uitknijpen zal averechts werken. Dat leert de Duitse geschiedenis met Versailles, vindt **Mark Harrison**.

Hoever kan het ene land uit het andere knijpen? Dit schoot me te binnen toen ik afgelopen maandag sprak in Rotterdam, bij de presentatie van een belangrijk nieuw boek: *Occupied Economies: An Economic History of Nazi-Occupied Europe, 1939-1945*, van de historici Hein Klemann en Sergei Kudryashov. Het behandelt de manier waarop Duitsland het bezette Europa het geld ontfoetselde dat eenderde van zijn oorlogskosten dekte – en de gevolgen hiervan voor de betalende landen. Wie de geschiedenis bestudeert, denk al gauw ook over het heden. Wat is er veranderd? Wat is nog hetzelfde?

Dus dacht ik aan Griekenland. Zeventig jaar geleden was Griekenland bezet door de Duitsers. Klemann en Kudryashov schrijven dat Duitsland Griekenland tussen 1942 en 1944 goederen en diensten ter waarde van 3,5 miljard Reichsmark ontnam. Per hoofd van de Griekse bevolking was dit tussen de 500 en 600 mark – ongeveer het gemiddelde voor de Duitse bezette gebieden. De Duitse uitbuiting van bezet Europa in de oorlog nam grote vormen aan. Griekenland was geen uitzondering.

Zet de klok nu eens zeventig jaar vooruit. Zie hoe het landschap is veranderd. De wereld is tamelijk vreedig. De wereldmarkt staat open voor het bedrijfsleven. In Griekenland ligt het gemiddelde, reële inkomen zesmaal hoger dan in 1938, maar het land lijdt wel onder de vernedering van een te betalen staatsschuld. Van deze schuld is 80 procent aan het buitenland, voor een groot deel aan Duitsland. Deze keer is de schuld een verplichting die Griekenland vrijwillig op zich heeft genomen. De Grieken staan onder geen enkele dwang. De schuldeisers zijn niet de Griekse stranden opgekomen met landingsvaartuigen. Atheense pendelars hoeven niet bij militaire controleposten hun papieren te laten zien.

Toch is het slachtoffergevoel van de Grieken zo sterk dat ze niets terugbetalen. Hun regering blijft lenen, op basis van de gedeeltelijke vergoeding die haar wordt geschonken. Omdat 80 procent van de Griekse schuld aan het buitenland is, zou het land alleen al om de rente op de resterende schuld te dekken meer moeten uitvoeren dan het invoert. Dit jaar zal het Griekse tekort op de lopende rekening circa 5 procent van het bbp bedragen. De buitenlandse verplichtingen dalen niet – ze stijgen.

De geschiedenis leert dat het zeer moeilijk is om een land zover te krijgen dat het over een langere periode een flink deel van zijn nationale inkomen afstaat aan buitenlanders. Dit lukt alleen met brute kracht.

Op het ogenblik is Duitsland de schuldeiser van Europa. In een recent artikel in de *Financial Times* trokken Marcus Miller en Robert Skidelsky mijn collega's van de universiteit van Warwick, een parallel met de Duitse ervaring na het Verdrag van Versail-

les van 1919. Als overwinnaars in de Eerste Wereldoorlog legden de geallieerden Duitsland een grote schadevergoeding op. Deze werkte vooral averechts. Ze riep het Duitse nationale gevoel en weerstand tegen vrede op – met betreurenswaardige gevolgen.

In een klassiek artikel uit 1978 beschrijft historicus Sally Marks dat Duitsland destijds een rekening werd opgelegd door de geallieerden van 132 miljard goudmark, zo'n tweeënhalve maal het vooroorlogse Duitse nationale inkomen. Van dat bedrag verwachtten de geallieerden zelf nooit meer te krijgen dan 50 miljard. Duitsland deed meteen een eerste betaling door de overdracht van staatsbezit ter waarde van 8 miljard, nu misschien te vergelijken met de overdracht van een paar Griekse eilanden. Het volgende miljard betaalde Duitsland in 1921, om de geallieerden weg te krijgen uit douaneposten en een gebied rond Düsseldorf dat ze nog bezetten. Daarna hielden de terugbetalingen op. Als reactie bezetten de Fransen in 1923 het Ruhrgebied. Ze haalden daarmee nog eens een miljard aan gedwongen leveringen van steenkool en andere goederen binnen. Toen de Fransen vertrokken, vielen de betalingen weer stil. Ze werden herhaaldelijk uitgesteld. Bij hun opheffing in 1932, door de Overeenkomst van Lausanne, had Duitsland in totaal amper 20 miljard mark betaald. In de praktijk werd dit bedrag grotendeels geleend van de Verenigde Staten. Zo ontstonden nieuwe schulden. Deze zou Adolf Hitler later niet meer aflossen. Marks concludeerde: „De ingewikkelde geschiedenis van de herstelbetalingen blijft historici verwarren en toont ook de nutteloosheid om grote betalingen te eisen van landen die armlastig of haatdragend zijn, en krachtig genoeg om die wrok in doeltreffende weerstand om te zetten.”

Let op de terminologie, waarop ik nog zal terugkomen. Armlastig = kan niet betalen. Haatdragend en krachtig = wil niet betalen.

Naar bestaande maatstaven lijkt de geallieerde bezetting van Duitse douaneposten en waardevolle gebieden na de Eerste Wereldoorlog een ontoelaatbare inbreuk op de nationale soevereiniteit, maar de geallieerden volgden destijds slechts tal van precedënten.

Kris Mitchener en Marc Weidenmeier analyseerden twee jaar geleden 43 van dergelijke gevallen, uit de negentiende eeuw. Ze trekken de parallel met de Grieken, die op het moment

in vuur en vlam staan bij het idee van een vertegenwoordiger van de Europese Commissie op hun douaneposten – Athene kwam voor het laatst onder buitenlands financieel toezicht in 1898, wegens wanbetaling van een schadevergoeding na de oorlog met Turkije in het jaar daarvoor. De auteurs tonen dat 'super-sancties', waarbij de schuldeiserlanden rechtstreekse militaire druk uitoefenden of rechtstreeks toezicht op de douaneposten van de schuldenaars hielden, meestal volstonden om de kredietwaardigheid van een schuldenaar genoeg te herstellen om de obligatie te verlagen en toegang tot nieuwe leningen te bieden.

Waarom ontlenden landen de macht om hun schuldeisers te weerstaan, zolang er geen rechtstreeks geweld wordt toegepast? Tijdens de laatste grote internationale schulden crisis (1989) betoogden economen Simon Bulow en Ken Rogoff dat landen bij hun staats-schuld kunnen spelen met het ongeduld van hun schuldeisers en de wens om nog iets van de situatie te redden. Bij de dreiging van complete wanbetaling en de noodzaak om draconische straffen toe te passen, zullen de schuldeisers genoeg nemen met gedeeltelijke aflossing. De schuldenaren zullen net genoeg betalen om hun toegang tot nieuwe leningen open te houden.

Dit leidt tot het verschijnsel van de voortdurende herschikking – goed te zien in de jongste heronderhandelingen over de Griekse schuld. Het lijkt erop dat Bulow en Rogoff erg zorgvuldig zijn gelezen door Alexis Tsipras, leider van de linkse partij Syriza, die tegen het reddingspakket is.

Ondanks de gedeeltelijke wanbetaling en het reddingspakket blijft Griekenland insolvent. Strikt genomen betekent dit dat de schuldenaar niet kan betalen, maar de geschiedenis leert ons dat 'wil niet betalen' en 'kan niet betalen' moeilijk uit elkaar zijn te houden en dat de schuldenaar er belang bij heeft om ze hetzelfde te laten lijken.

Mede door het geallieerde onvermogen om dit na de Eerste Wereldoorlog te voorspellen en beheersen, werden de Duitse internationale betrekkingen en binnenlandse politiek vergiftigd in de jaren twintig van de vorige eeuw. Miller en Skidelsky betogen dat Duitsland, dat na 1919 zelf zo heeft geleden, Griekenland niet hetzelfde moet aandoen. Hiermee ben ik het eens – maar een vooruitziende verzoening lijkt niet zo waarschijnlijk en wordt misschien zelfs niet op prijs gesteld door Griekse politici die maar al te graag de traditie doen herleven van Griekenland als slachtoffer van buitenlandse uitbuiters.

Mark Harrison is hoogleraar economie aan de universiteit van Warwick.



Een vrouw dreigt van een balkon in Athene te springen omdat ze is gekort op

haar loon, en ontslag voor haar dreigt. Foto Reuters

Financiële markten willen liever geen Griekse democratie

De financiële markten eisen meer bezuinigingen van Griekenland. Ingeborg Beugel betreurt het cynisme over de Griekse democratie.

In Athene duwde de 60-jarige Antonis Perris vorige week zijn 90-jarige moeder van het dak van zijn flatgebouw. Daarna sprong hij haar achterna. Zijn moeder had alzheimer. Hij bezat een onverkoopbaar appartement en had geen geld meer om eten te kopen en voor haar te zorgen. Samen de dood induiken zag hij als enige oplossing.

Het aantal zelfmoorden in Griekenland is de afgelopen twee jaar verdrievoudigd. Drie van de vier telefoongesprekken van wanhopige of suicidale mensen met de Griekse SOS-hulpdiensten gaan over gezinnen bij wie de elektriciteit is afgesneden, die niet meer rondkomen en hun huis dreigen te verliezen, en over kinderen die honger lijden. Médecins du Monde trok in oktober aan de bel en riep op tot grootschalige voedselhulp voor Griekse kinderen.

Hier, op het Griekse eiland Hydra, heeft mijn overbuurvrouw van 98 jaar nog maar een pensioen van 300 euro in plaats van 660 euro. Haar maandelijkse cheque is al drie maanden niet gekomen. Haar dochter van 75, die zonder enige hulp 24 uur per dag voor haar zorgt, komt bij mij geld 'lenen' voor eten. Zelf kan ze niet naar Athene om een noodzakelijke hartscan te laten maken. De Griekse ziekenfondsen betalen de kosten niet meer. Er is simpelweg geen geld, hoewel ze haar hele leven braaf het ziekenfonds heeft betaald. Ook kreeg ze onlangs bericht dat haar kleine stukje grond, dat ze ooit had gekocht als appeltje voor de dorst, tegen schandelijk weinig compensatie wordt onteigend. Dit is de laatste rage van de Griekse overheid om in godsnaam aan geld te komen. Haar dochter van 42 zit, zoals vele Grieken, sinds een jaar zwaar aan de antidepressiva en begint elke dag met twee uur huilen. Haar man met drie baantjes – twee als ober en één als portier bij een nachtclub, hij slaapt 3 uur per dag – verdiende ooit 1.800 euro per maand, maar krijgt voor hetzelfde werk nog maar 918 euro. Onlangs kreeg hij te horen dat het 660 wordt. Weg huurhuis. Wat dan? Op straat?

Een kleuter kon deze ramp voorstellen. De verlaging van rijksuitgaven veroorzaakte een stagnatie van de economie. De overheid is opgehouden projecten in de bouw, het onderhoud en de energiesector, te betalen. Meer dan 100.000 bedrijven gingen failliet. De werkloosheid nam dramatisch toe. Gecombineerd met een sterke salaris- en pensioenmatiging leidde dit tot een afname van de consumptie van bijbelse omvang.

Ondanks enorme belastingverhogingen, waardoor een gemiddeld huishouden een jaarsalaris aan belastingen moet betalen, ondanks betere inning en een nooit eerder voorgekomen fanatieke jacht op Griekse belastingontduikers, dalen de belastinginkomsten, vanwege de groeiende werkloosheid. Het aantal daklozen en hongerigen in de grote steden

neemt met de dag toe. De overheid kan de stijgende zorgkosten niet meer opbrengen.

Wat schrijven de buitenlandse kranten intussen? Ze berichten voortdurend over een run op de banken en dat Grieken na de mislukte verkiezingen al meer dan een miljard euro hebben weggesluisd naar het buitenland, uit angst voor een 'Grexit', maar ik heb hier geen rijen gezien voor de twee lokale banken. Wel op sommige dagen bij de twee apotheken die het eiland telt – radeloze mensen die janken en schreeuwen om broodnodige medicijnen

Nog steeds is er krankzinnig weinig compassie voor het Griekse volk, dat slachtoffer is van dertig jaar lang corrupte regeringen en slecht financieel beleid van Griekse politici en van Brussel. Nog steeds neemt Brussel geen enkele verantwoordelijkheid voor dertig jaar toekijken, geld verdienen aan Griekenland en nietsdoen en evenmin voor de misrekening van de invoering van de euro, die eigenlijk alleen geschikt is voor Noord-Europa, niet voor het Zuiden.

Ik ken geen Griek die niet vindt dat zijn land een puinhoop is, dat de overheid te groot is en niet functioneert. Iedereen hier wil en eist hervormingen, net als Brussel. Iedereen begrijpt dat de staatsschuld moet worden teruggedrongen en dat leningen moeten worden betaald. Dat gebeurt ook. Inmiddels is het primaire tekort – het tekort op de rentebetalingen van de staatsschuld – in twee jaar gedaald van 10,5 naar 2,4 procent, een historisch record. Verder zijn de kosten per eenheid product, volgens de laatste officiële cijfers, sinds 2009 met 13 procent gedaald. Deze prestatie is beter dan die van Ierland. Dat land geldt, na steun uit het Brussels noodfonds, als een succesverhaal.

Het is inmiddels duidelijk dat het onmenselijke, neoliberale bezuinigingsbeleid van Brussel om de banken te redden op gespannen voet staat met democratische beginselen. Toen de afgetreden socialistische premier Papandreou meer draagvlak voor de ongekend strenge bezuinigingen van Brussel trachtte te creëren en een volksreferendum voorstelde, ontploften Merkel en haar toenmalige rechterhand Sarkozy. Papandreou werd ongeneeerd uitgescholden. Ook in Nederland was de verontwaardiging groot. Hoe haal je het in je hoofd om als volksvertegenwoordiger het volk te willen raadplegen? Schand!

Ook de financiële markten zien

Verantwoordelijkheid neemt Brussel nog steeds niet voor 30 jaar toekijken en nietsdoen

een democratische gang van zaken niet zitten. Het zou maar leiden tot een „bloedbad op de beurzen”. Intussen bepalen zij wat er wel en niet mag gebeuren in een democratie.

Wie denkt dat in Europa, in Nederland, in Griekenland, waar dan ook, politici nog regeren, doet aan zelfbedrog. De financiële sector dicteert hoe een samenleving moet handelen. Dit bleek ook weer na de verkiezingen van 6 mei. De Grieken straffen hierbij hun traditioneel grote partij en af, de conservatieve Nea Demokratia en de sociaal-democratische Pasok, die verantwoordelijk zijn voor dertig jaar lang wanbeleid, torenhoge schulden en het accepteren van het desastreuze, neoliberale bezuinigingsbeleid van Brussel. Tot ieders verbazing kwam Syriza op de tweede plaats. Deze partij wil wel in de eurozone blijven, maar de onderhandelingen over de bezuinigingen heropenen. De kritiek was niet van de lucht. Wat denkt die nieuwe leider van Syriza, Alexis Tsipras, wel niet? Vieze, vuile, rode populist die hij is.

Brussel en de markten beven bij het idee dat de tweede ronde van de verkiezingen, op 17 juni, hetzelfde 'schizofrene' resultaat oplevert – dat die stomme Grieken, die volgens opiniepeiling voor 85 procent wel in de euro willen blijven, wederom voor 75 procent zullen stemmen op partijen die de door Brussel opgestelde bezuinigingen ter discussie willen stellen. Deze twee dingen gaan niet samen. Daarom wordt er weer gedreigd, bijvoorbeeld dat Griekenland in juni het volgende deel van het steunpakket niet krijgt als het niet doorgaat met de afgesproken – ondraaglijke – bezuinigingen en de totale verkoop van het land.

Het is stemmingmakerij. Het gevaar is immers aanzienlijk dat ook andere zwakke, veel grotere landen in Zuid-Europa, zoals Spanje, Portugal en Italië, volgen. Als de Europese Unie het Griekse 'probleempje' al niet kan oplossen, is er geen hoop voor de grotere economieën van Italië en Spanje. De Grieken zullen op 17 juni weer tonen dat ze niet nog meer bezuinigingen willen.

Een zichzelf respecterend Europa zal, of het wil of niet, uiteindelijk ook eens moeten luisteren naar de stem van het Griekse volk. Anders kun je de idee van een democratisch Europa beter meteen afschaffen.

In Hydra is het erg stil voor de tijd van het jaar. Er is bijna geen toerist te zien. Terrassen zijn leeg en taverna's uitgestorven. Tegelijkertijd zie ik hoe mensen, wier leven de afgelopen twee jaar genadeloos is verslechterd, op dit eiland voor elkaar zorgen. Ze maken schoon, repareren huizen en koken en delen eten. Dit is ontroerend en bewonderenswaardig.

Ingeborg Beugel is journalist, oud-Balkan correspondent en programmamaker.